

พระนิพนธ์ประเภทฉันทน์ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมบูรณ์ยิ่งในทางความงาม ทั้งนี้ เพราะสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงใช้คำที่มีเสียงไพเราะ ทั้งเสียงสัมผัสและลำนํ้า ประกอบกับเป็นคำที่มีความหมาย ทั้งความหมายตามธรรมเนียม และความหมายนัยภาพ และลักษณะที่เป็นอติการอีกโสดหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังแสดงถึงพระอัจฉริยภาพทางกวีในทางดนตรีของพระองค์ในขณะเดียวกัน เพราะคำหุศรุ เทียบได้กับโน้ตดนตรี และลำนํ้าของฉันทน์ก็เทียบได้กับท่วงทำนองของดนตรี เพราะมีจังหวะและลีลาที่ให้ความรู้สึกแก่ผู้อ่านและผู้ฟัง อย่างไรก็ตามพระนิพนธ์ประเภทฉันทน์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ มีคำยิ่งในความไพเราะและความหมาย ทั้งนี้ถ้าถือพระสมิตที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงสรรเสริญถวาย (คำของกวี) ไว้ในโคลงลีลิตมหามงกุฎราชकुณานุสรณ์ ว่า

ฟ้าดินครันกระหิมก้อง	นภาภาค กัด
กริศักดิ์สีฟ้าทวย	ขับครื้น
สะคังฤดีโลกกวีวาท	ไพเราะ ไฉนนา
พจนานสาวสาวทพริ้ม	เพราะเพียง นิพนธ์ฤา
การเวกหรือวิเวกรอง	ระงมสวรรค์
เสนาะมิเหมือนเสนาะฉันท	เสนาะซึ่ง
ประกายฟ้าสุริยาจันทร์	แอรมโลก ไฉนตา
เมฆพยับอัมแสงส่อง	อรามแพประพันธ์เฉลย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงแสดงความชื่นชมถึงคุณค่าของบทประพันธ์ว่า เสียงฟ้าดินฟ้าร้องที่กึกก้องกัศ เสียงดุริยางค์กัศ ไม่ได้ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกจับใจเท่าความไพเราะแห่งคำของกวี แม้ว่าเสียงพูดของสาวงามก็มีอาจจะเทียบได้กับบทประพันธ์ นกการเวกส่งเสียงร้องที่ไพเราะ ก็ฟังไม่เสนาะหู

เหมือนฟังคำประพันธ์ ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกซาบซึ้งยิ่ง ถึงแสงอาทิตย์หรือแสงจันทร์ ที่ส่องแสงให้ความสว่างแก่โลก ก็ไม่งามเท่าความงามแห่งบทประพันธ์ ทั้งนี้ เพราะแสงสว่างนั้นมีเวลามีคมัวสลัวลงได้เมื่อถูกเมฆบัง

โคลงทั้งสองบทนี้ตรงกับลักษณะพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ เพราะพระนิพนธ์ของพระองค์มีความงามยิ่งทุกยุคทุกสมัย ความงามนั้นเกิดจากเสียงคำเป็นประการสำคัญ ประกอบกับความหมายที่ปรากฏจากความเคลือบคลุม และลักษณะอติการต่าง ๆ ดังแสดงตัวอย่างไว้ในบทที่ 3 ในหัวข้อต่าง ๆ นอกจากลักษณะของวรรณคดีที่ให้ความเพลิดเพลิน และทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดคล้อยตามพระนิพนธ์แล้ว พระนิพนธ์บางเล่ม เช่น กฤษณาสมันต์ และตำราฉันทวรรณคดี และมาตราพฤติ ซึ่งเป็นคำแนะนำสั่งสอนนั้น ยังมีคุณค่าที่น่าเชื่อถือและปฏิบัติตาม โดยที่มีไซเป็นของเกาที่ล้ำสมัยเลย

อนึ่ง คำลหุ ทรุ ที่ปรากฏในฉันทพระนิพนธ์นั้น มีทั้งที่ส่อตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดตามลักษณะภาษาบาลีและที่เป็นแบบไทย คือ ถ้อยการออกเสียงตามลักษณะของภาษาไทยเป็นเกณฑ์ ซึ่งลักษณะประการหลังนี้เป็นข้อปลงคำวินิจฉัยของกรรณหลังที่ตัดสินว่า กวีไทยสมัยแรกแต่งฉันทโดยไมคำนึงถึงตำแหน่งของคำลหุ ทรุ เพราะแสดงให้เห็นว่า กวีผู้แต่งมิได้วางคำลหุ ทรุ ถ้อยคำหรือถ้อยคำตำแหน่ง เพียงแต่ว่า กวีไทยรุ่นก่อนใช้ไสศรประสาทในการฟังเสียงได้ดียิ่งกว่ากรรณหลังเท่านั้น

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อเสนอแนะ คือ การศึกษาวรรณคดีประเภทร้อยกรองทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉันท ควรจะต้องศึกษาค้นเสียงควบคู่ไปกับความหมายควบ ทั้งนี้ เพื่อผู้ศึกษาจะได้รับรสแห่งความไพเราะอันแท้จริง การใช้ตาอ่าน และกำหนดความรู้สึกในใจถึงความไพเราะซาบซึ้งเท่านั้นไม่พอ ฉะนั้น จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ่านออกเสียงไปในขณะเดียวกันควบ การอ่านออกเสียงนั้นไม่ว่าจะอ่านอย่างธรรมดาหรืออ่านทำนอง ผู้อ่านจะรู้สึก จังหวะ เสียงลหุ ทรุ และสัมผัส ได้อย่างชัดเจน เมื่อผู้อ่านเป็นผู้รู้สึกถึงจังหวะ เสียงลหุ ทรุ และสัมผัส ควบตนเองดังนี้ ก็จะได้รับรสแห่งความไพเราะอันแท้จริง และสามารถที่จะใช้ความรู้สึกของตนตัดสินได้ว่า คำประพันธ์คอนไหน บทไหน ที่ไพเราะซาบซึ้งที่สุด และยิ่งชี้แจงได้ควยว่าเพราะเหตุไร รสแห่งความไพเราะที่ได้จากการฟังเสียงนั้น ไม่จำเป็นที่ผู้

อ่านแต่ละคนจะต้องรู้สึกตรงกัน เพราะเป็นเรื่องของความรู้สึก เข้าทำนองพุทธภาษิตที่ว่า นานาจิตตัง ต่างกับการใช้ตาอ่านวรรณคดีซึ่งพิจารณาแค่เสียงสัมผัส ผู้อ่านจึงมีความเห็นตรงกันเกือบทุกคนว่า บทประพันธ์บทนั้น ๆ ไพเราะที่สุด

ความจริงการอ่านออกเสียง มีปฏิบัติในการศึกษาระดับชั้นต้นอยู่แล้ว แต่ค่อนข้างจะเป็นการฟังเสียงมากกว่า ถ้าจะขยายขอบเขตการอ่านออกเสียงมาจนถึงขั้นอุดมศึกษา ก็ไม่น่าจะมีข้อขัดข้อง เพียงแต่อาจจะต้องปรับปรุงวิธีการสอนให้เหมาะสมแก่ระดับของผู้เรียน ไม่ใช่ให้ท่านพร้อมกันทั้งชั้น หรืออ่านทีละคนแบบเด็ก ๆ วิธีการแทรกความสำคัญของการอ่านออกเสียงเข้าไปในการสอนวรรณคดี ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้สอน และสภาพแวดล้อมเป็นประการสำคัญ ผลที่ได้รับจะทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ของวิชาวรรณคดี และเป็นการปลูกฝังนิสัยการใช้ประสาทหู หรือที่ท่าน พ.ณ. ประมวลวุฒิมารค เรียกว่า หูแก้ว ให้เป็นประโยชน์ในอันที่จะหาความรื่นรมย์จากการอ่านวรรณคดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย